

Вибірка слів-супровідників до лексем „gentleman” відображає різноплановість мовних засобів, що використовуються авторами для вираження фонових знань про джентльменство в художньому тексті.

Отже, запропонована нами процедура виокремлення концептуальних основ тексту може використовуватися як для будь-яких типів тексту, так для текстів різних функціональних стилів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у випрацюванні методики концептуального аналізу з прийомми лінгвостатистики, що розкриває концептуальні структури, які лягають в основу художніх текстів.

Список літератури

- 1.Беляевская Е.Г. Концептуальная метафора как фактор смысловой и структурной организации текста / Е.Г. Беляевская // Концептуальный анализ языка : современные направления исследований. – М., Калуга : Эйдос, 2007. – С. 60–69.
- 2.Воркачѳв С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачѳв // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
- 3.Залевская А. А. Введение в психолингвистику : учебник / А. А.Залевская. – М. : Российск. гос. ун-т, 2007. – 560 с.
- 4.Залевская А. А. Психолингвистические исследования. Слово. Текст : Избранные труды / А. А. Залевская. – М. : Гнозис, 2005. – 543 с.
- 5.Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г.]. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1996. – 244 с.
- 6.Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 165 с.
- 7.Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
- 8.Мартинюк А. П. Словник основних термiнiв когнiтивно-дискурсивної лiнгвiстики / А. П. Мартинюк. – Харкiв : ХНУ iменi В. Н. Каразiна, 2012. – 196 с.
- 9.Селiванова О. Сучасна лiнгвiстика : термiнологiчна енциклопедiя / О. Селiванова. – Полтава : Довкiлля-К, 2006. – 716 с.
10. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / Vyvyan Evans, Melanie Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – p. 830.

Л. Загородня
(Тернопiль)

ГРАМАТИЧНЕ МАРКУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСКУРСУ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФОКУСОМ УВАГИ

У статті аналізуються мета й механізми введення інтродуктивних займенників в англо-українські та англо-російські переклади. Досліджено, що такий прийом перекладу слугує механізмом управління фокусом уваги.

Ключові слова: *інтродуктивні займенники, інтродуктивний пасаж, фокус уваги, регресивне включення.*

В статье анализируются цель и механизмы введения интродуктивных местоимений в англо-украинские и англо-русские переводы. Упомянутый прием перевода служит механизмом управления фокусом внимания.

Ключевые слова: *интродуктивные местоимения, интродуктивный пассаж, фокус внимания, регрессивное включение.*

The article analyzes the aim and mechanisms of using introductive pronouns during rendering English texts into Ukrainian and Russian. This translation method is proved to be used for drawing reader's attention.

Keywords: *introductive pronouns, an introductive passage, the focus of attention, the method of regressive inclusion.*

Спектр застосування займенників в англо-українських та англо-російських перекладах є досить широким: за їх допомогою перекладачі передають артиклеві значення, зокрема, значення означеності / неозначеності; відтворюють стилістичні функції артикля, вжитого у поєднанні із власними назвами чи назвами осіб тощо; забезпечують зв'язність цільового тексту, яка у вихідному тексті здійснюється за допомогою артиклів. Наше дослідження присвячене

аналізу механізмів введення інтродуктивних детермінативів у тексти перекладу з метою здійснення протекції – такого типу зв'язності тексту, який спрямовує читача на те, про що йтиметься далі. Інтродуктивні займенники використовують під час перекладу неозначеної та нової іменникової групи, що позначає нового персонажа, і яка, відповідно, у вихідному тексті оформлена неозначеним артиклем.

Хоча артикль як граматичному елементу англійської мови присвячено чимало праць – мовознавчих, перекладознавчих, контрастивних [1; 7; 8], механізми введення інтродуктивних детермінативів як прийом перекладу неозначеного артикля не досліджувалися і не розглядалися, що і зумовило актуальність пропонованого дослідження.

Отже, мета статті – дослідити та проаналізувати дискурсивні механізми введення інтродуктивних займенників в англо-українські та англо-російські переклади як прийом перекладу неозначеного артикля.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: насамперед, з'ясувати причини та цілі використання згаданого прийому перекладу; виокремити контексти, у яких вживання інтродуктивних актуалізаторів у цільовому тексті є факультативним чи обов'язковим прийомом перекладу.

Як відомо, дискурс є ієрархічно складним і неоднорідним: він складається із функціональних фрагментів, – дискурсивних одиниць – для позначення яких у лінгвістиці прийнято використовувати термін “пасаж” [10, с. 19]. Класифікація пасажів здійснюється з урахуванням функцій, які вони виконують в організації дискурсу, тобто відповідно до того, чи у них реалізується хронологічна послідовність викладу подій, відступ від основної лінії тощо. Таким чином лінгвісти виокремлюють інтродуктивний пасаж, який включає виклад подій, що передують початку основного сюжету, та введення нових персонажів.

У кожній мові існує низка лексичних та граматичних засобів, що відображають структурні та функціональні особливості певних дискурсивних фрагментів. Відповідно, при зміні пасажів можна простежити зміни у граматичному оформленні певних фрагментів дискурсу [10, с. 20]. Додаткове граматичне маркування елементів дискурсу в інтродуктивних пасажах слугує дискурсивним механізмом управління фокусом уваги, тобто за допомогою граматичних засобів (неозначених займенників “якийсь” (укр.) / “какой-то” (рос.) та прономіналізованого числівника “один”) суб'єкт дейксису – мовець чи спостерігач – фокусує увагу свого адресата на того учасника комунікативного акту, який у наступному пасажі опиняється у комунікативному фокусі, тобто стає найбільш значимим, центральним, домінуючим. На цю властивість інтродуктивних займенників вказувало чимало лінгвістів. Зокрема, Т. Ніколаєва [9, с. 122] наводить такий приклад: прономіналізований числівник “один” у реченні *Одного разу одна людина побачила кита* вказує на те, що йтиметься про людину та її контакт із китом; а у реченні *Одного разу корабель зіткнувся з одним китом* – це продовження розповіді про згаданий корабель і початок історії із введеним новим активним актантом.

Отже, мета введення інтродуктивних займенників у цільові тексти – це здійснення протекції. Для прикладу, в оповіданні О Генрі “Мебльована кімната” можна простежити два головних персонажа – молодого чоловіка та мебльовану кімнату, в якій оселився цей чоловік, і яка стала причиною його самогубства. Спочатку автор знайомить читача із особливостями кімнат, що здаються винайм, а лише згодом – із другим персонажем. Щоб сфокусувати увагу читача на появу у тексті другого учасника подій, перекладач вирішує оформити іменникову групу на його позначення інтродуктивним займенником: “...Hence the houses of this district, having had a thousand dwellers, should have a thousand tales to tell, mostly dull ones, no doubt; but it would be strange if there could not be found a ghost or two in the wake of all these vagrant guests. One evening after dark **a young man** prowled among these crumbling red mansions, ringing their bells. At the twelfth he rested his lean hand-baggage upon the step and wiped the dust from his hatband and forehead...” [11].

Переклад укр. мовою: “...Отже будинки в цьому районі, перебачивши тисячі пожилців, могли б, мабуть, розповісти тисячі історій, ясна річ, переважно невеселих. Та було б дивно, якби після всіх отих бездомних блукальців у будинках не завелось жодного привида. **Одного вечора**, коли вже спочило, серед цих потрісканих і облуплених рудих осель ходив якийсь **хлопець** і дзвонив у кожні двері. Біля дванадцятих дверей він поставив свою убогу валізу на сходи і витер з лоба та капелюха пилюку...” [3]. Аналогічний прийом простежуємо й у перекладі російською мовою: “Однажды вечером, когда уже стемнело, среди этих красных домов-развалин блуждал **какой-то молодой человек** и звонил у каждой двери” [4].

Проте інтродуктивними займенниками у цільових текстах перекладачі оформляють не лише іменники на позначення головних персонажів, а й “випадкових”, поява яких може й не впливати на перебіг подій. Такі персонажі є частиною так званих “квантів” – послідовних, хронологічних, тісно пов’язаних між собою епізодів (ситуацій) у межах одного пасажу [10, с. 23]. Додаткове граматичне маркування елементів дискурсу у згаданих квантах також слугує дискурсивним механізмом управління фокусом уваги, тобто за допомогою граматичних засобів перекладач виокремлює “важливіший” референт у низці описуваних подій, фокусує на ньому увагу читача і, утримуючи його у фокусі сприйняття, уникає небажаних переносів уваги свого адресата з одного об’єкту на інший. Так, за допомогою граматичного маркування у нижчеподаному прикладі перекладач утримує новий референти *a parcel* (пакунок) у фокусі сприйняття адресата, сигналізуючи йому про те, що він ще зустрічатиметься у межах відповідного епізоду. Це допомагає читачу при повторному згадуванні цього предмету у тексті легко відновити його у пам’яті й, таким чином, уникнути стрімких переносів уваги з одного об’єкта на інший, що сприяє успішному сприйняттю логічного та смислового зв’язку подій.

Вихідний текст: *“Presently round the corner of the house and into the circle of the light came Jones. He was drenched with rain and his face was smeared with dirt. He carried a parcel under his coat to guard it from the rain. He said, ‘Turn out the light. Let me in quick.’ He followed me into the office and took the parcel from under his wet jacket. It was the travelling cocktail-case. He laid it gently on my desk like a pet animal and stroked it down”* [5]. Переклад рос. мовою: *“И сразу же из-за угла дома в круг света вышел Джонс. Он промок до костей, и лицо его было выпачкано в грязи. Он нес какой-то сверток, укрывая его пиджаком от дождя. “Погасите свет”, сказал он. “Впустите меня, скорей”. Он прошел за мной в кабинет и вынул из-под мокрого пиджака сверток. Это был погребец для коктейлей. Джонс бережно положил его на стол и погладил, как любимую собачку”* [6].

Слід зауважити, що використання інтродуктивних займенників у всіх поданих вище цільових текстах є факультативним прийомом перекладу. Це зумовлено тим, що комунікативна перспектива вихідного висловлювання зберігається у цільовому тексті, і, відповідно, іменник на позначення нового референта входить у склад реми, що є типовою позицією для введення нового персонажа у розповідь в українській та російській мовах. У зв’язку із цим, перекладачі не завжди вважають за доцільне додаткового привертати увагу читача до появи “випадкового” чи домінуючого персонажа, оскільки, будучи у складі реми, іменник на позначення такого учасника і так перебуває у фокусі уваги.

Використання неозначеного квантора “один” є обов’язковим, якщо під час перекладу буттєве речення включається у наступне речення характеристизації, оскільки він забезпечує можливість поєднання відносин екзистенції та предикації [2, с. 364]. Наприклад, при перекладі англійського висловлювання *“There was a man here last year who arranged half a million dollars’ worth of arms for them, fully paid up in Miami”* [5] російською мовою буттєве речення – *There was a man* – включається у наступне повідомлення – *who arranged half a million dollars’ worth of arms for them, fully paid up in Miami*. У результаті такого логічного скорочення утворюється речення характеристизації із іменником на позначення нової і неозначеної особи у складі теми. У зв’язку із цим, використання інтродуктивного актуалізатора у перекладі є обов’язковим: *“В прошлом году один человек уже устроил им партию оружия на полмиллиона долларов с оплатой в Майами”* [6].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки. Введення інтродуктивних займенників в англо-українські та англо-російські переклади слугує механізмом управління фокусом уваги: граматично маркуючи того чи іншого персонажа, перекладач фокусує увагу читача на введення нового домінуючого учасника у розповідь або розмежує учасників комунікативного акту на “важливі” та “другорядні” у межах одного “кванту”. Досліджуваний прийом перекладу є факультативним, за винятком випадків регресивного включення буттєвого речення під час перекладу у наступне речення характеристизації.

Зауважимо, що інтродуктивними детермінативами у цільових текстах можуть оформлятися лише іменники певних семантичних груп, дослідження та виокремлення яких є перспективою подальших розвідок у даному напрямі.

Список літератури

1. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков : [учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов; 3-е изд.] / Владимир Дмитриевич Аракин. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2005. – 232 с.

2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл : Логико-семантические проблемы / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
3. Генрі О. Останній листок : [оповідання] / Генрі О.; [пер. з англ.]. – К. : Молодь, 1983. – 224 с.
4. Генри О. Дары волхвов : [рассказы] / Генри О.; [пер. с англ.]. – М. : Астрель, 2012. – 480 с.
5. Грин Г. Комедианты : [роман] / Грехам Грин. – М. : Менеджер, 2003. – 336 с. – (Першотвір).
6. Грин Г. Комедианты : [роман] / Грехам Грин; [пер. с англ. Е. Гольшева, Б. Изакова]. – М. : Правда, 1986. – 310 с.
7. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Частина 1. Граматичні труднощі: [навч. посіб.] / В'ячеслав Іванович Карабан. – Флоренція, Страсбург, Гранада, Київ : TEMPUS, 1997. – 317 с.
8. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 448 с.
9. Николаева Т. М. От звука к тексту / Татьяна Михайловна Николаева. – М. : Языки славянской культуры, 2000. – 680 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
10. Плуноян В. А. Предисловие: Дискурс и грамматика / В. А. Плуноян // Исследования по теории грамматики. – М. : Гнозис, 2008. – Вып. 4 : Грамматические категории в дискурсе. – С. 7–34.
11. Henry, O. 100 Selected Stories : [оповідання] / Henry, O. – Chatham : Wordsworth Edition Limited, 1995. – 740 p. – (Першотвір).

**І. Задорожна
(Чернівці)**

ОЦІННИЙ ПОТЕНЦІАЛ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТАМИ – ІМЕННИКАМИ ЛЕКСИКО–СЕМАНТИЧНОГО ПІДКЛАСУ «ЕМОЦІЇ, ПОЧУТТЯ»

Розглядаються шляхи формування оцінного компоненту значення на прикладі німецькомовних фразеологічних одиниць з компонентами-іменниками лексико-семантичного підкласу «Емоції, почуття».

У результаті аналізу виявлено, що оцінна конотація слів-компонентів є визначальною у процесі створення оцінної конотації усієї фразеологічної одиниці.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеологічне значення, оцінна конотація.

Рассматриваются способы формирования оценочного компонента значения на примере немецкоязычных фразеологических единиц с компонентами – существительными лексико-семантического подкласса «Эмоции, чувства».

В результате анализа выявлено, что оценочная коннотация слов - компонентов является определяющей в процессе возникновения оценочной коннотации всей фразеологической единицы.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразеологическое значение, оценочная коннотация.

The article examines how the evaluative meaning of German phraseological units (hereafter PUs) with the nominative components “Ehre”, “Liebe”, “Glück”, “Wut”, “Spaß”, “Gnade”, “Freude”, “Angst” is generated. The analysis has revealed that PUs with positively connoted nouns “Ehre”, “Liebe”, “Glück”, “Spaß”, “Gnade”, “Freude” prevail in the language which is fixed in the dictionaries. This explains wider semantics of these nouns in comparison with negatively connoted “Wut”, “Angst”. However, this does not mean quantitative superiority of positively connoted PUs. Conversely, negative phenomena and experience arouse stronger emotions and accordingly are more frequent and vivid in the language, particularly in phraseology. It has also been ascertained that PUs connotation (consisting of evaluative, emotive-expressive and stylistic-functional elements) is primarily affected by the connotative peculiarities of their lexical components. Despite the fact that all the nouns (being the main (root) PU components) exercise major influence upon both the PUs imagery and their connotative (including evaluative) potential, the lexical distribution of these nouns may change the PUs connotation with “positive” or “negative” root components as well as enhance the connotative potential of these components in PUs. The formation of evaluative element of phraseological meaning based on the German phraseological units with nominal components of the lexical-semantic subclass «Emotions, feelings». The analysis revealed that evaluative connotation of word - components of a phraseological unit are decisive in the formation of the evaluative connotation of the whole phraseological unit.

The perspective of further research is seen in the investigation of euphonic, morphological and syntactic means role in the creating of PUs connotative meaning.

Key words: idiom, idiomatic meaning, evaluative connotation.

«Негативні ситуації», на відміну від «позитивних», викликають сильніші емоції, саме тому **негативна оцінка** і досвід знаходять своє частіше, детальніше і яскравіше відображення в мові й особливо у фразеології [14, с. 109; 3, с. 20; 12, с. 163], що доведено неодноразово кількісним аналізом як лексичного [напр., 13], так і фразеологічного складу мови [5; 14, с. 111].